

BERLIJNREIS

15 t/m 18 april 2024

SG Were Di Valkenswaard GT3

Boekje van:.....

Voorwoord

We gaan op culturele citytrip. Jij mag als leerling van GT3 met ons op reis naar Berlijn. Maandagochtend 15 april 2024 sta je samen met alle anderen al op tijd op om mee te mogen naar een mooie belevenis. Je zorgt ervoor dat je uiterlijk om 8.15u aanwezig bent achter het VMBO bovenbouw gebouw. Als eerste meld je je bij je begeleider met je bagage, ID, dit programmaboekje en je lunchpakketje. We vertrekken om 8.30u met de bus naar Düsseldorf. Samen gaan we ontdekken wat een grote stad als Berlijn te bieden heeft.

Om ervoor te zorgen dat je goed op de hoogte bent van alles, hebben we dit boekje gemaakt. Hierin vind je alles wat je zou moeten weten om er een fantastische week van te maken. Denk daarbij aan het programma, de indeling van de loop- en slaapgroepen en handige informatie over de stad zelf.

Lees het boekje thuis en/of onderweg naar Berlijn eens op je gemak door, de informatie hierin kan gedurende verschillende activiteiten goed van pas komen.

Elke dag krijgen je de mogelijkheid om bij ons aan te geven wat je van de dag vond, wat leuk was en wat minder geslaagd was. Ook is het dan mogelijk om vragen te stellen als er iets niet duidelijk is. Je kunt altijd bij een van de begeleiders terecht.

Mocht je toch nog iets missen in dit boekje, geef het dan bij ons aan!

Heel veel plezier!!

De organisatie en begeleidende docenten:

C Buijtels	btl
A Franzen	frz
R v Lierop	lrp
R Luijten	lut
T Schütt	sch
K Stoll	stl
C v Tilburg	tlb
J vd Velde	vel
M Vermeulen	vrn

Inhoud

Voorwoord	2
Inhoud	3
Belangrijke informatie	4
Hostelinformatie	4
Regels leerlingen	5
Regels hostel	9
Indeling loopgroepen	10
Indeling slaapgroepen	11
Programma maandag 15 april 2024	12
Programma dinsdag 16 april 2024	14
Programma woensdag 17 april 2024	16
Programma donderdag 18 april 2024	19
Berlijn info	22
Ruimte voor notities	27
Programma van de week in één overzicht	30

Belangrijke informatie

School

Een van de begeleiders is onze ICE (In Case of Emergency), dit is mevrouw Van Tilburg. Dit nummer is enkel in noodgevallen te gebruiken! +316-44244472
Wanneer er ergens problemen zijn, neem je eerst contact met jouw begeleider op.
Schoolgegevens:

SG Were Di Valkenswaard
Merendreef 1
5553 CC Valkenswaard
Receptie VMBO BB: + 31 40 207 47 20

Reisinformatie

15-04-2024 Valkenswaard –Vierssen bus
Düsseldorf – Berlin Hbf trein ICE
Berlin Hbf – Hostel U9
18-04-2024 Hostel U9 – Berlin Hbf trein ICE
Berlin Hbf trein ICE – Düsseldorf
Düsseldorf – Venlo trein
Venlo – Valkenswaard bus

Hostel

We verblijven in Meiniger hostel. Verder in het boekje kom je de regels tegen die gelden in het hostel.

MEININGER Hotel Berlin Tiergarten
Turmstraße 25, 10559 Berlin, Deutschland
Tel.: +49 30-31879434

Het hostel is per openbaar vervoer te bereiken op metrostation (U) Turmstraße en tram (S) Turmstraße en Lubeckerstraße. Hier stoppen: U9 en M10.
Het station Hbf (Hauptbahnhof) is op slechts 2km.

Voorzieningen in het hostel:

- Gratis WiFi
- Ontbijtbuffet
- Eigen badkamer
- 24 urenreceptie en inkoop drinken
- Lounge en ontspanruimte

Kosten en eten

Op maandag neem je je lunch vanuit thuis mee. Er is wellicht inkoop onderweg op het station mogelijk en in de ICE in de restauratiewagen. In het hostel ontbijten we van dinsdag t/m donderdag in buffetvorm.

We zijn met een grote groep en met ons nog meer toeristen, dus houd rekening met een ander! We laten de ruimte na het ontbijt ook weer netjes achter. De lunch kopen je zelf, waarvoor je elke dag een budget krijgt van €5.

Voor het avondeten krijg je een budget van €15. Elke dag moet je je begeleider een tikkie sturen voor het eten.

Alle overige kosten die je maakt zijn voor eigen rekening. Dit geldt ook voor boetes of onkosten die je maakt in het hostel.

Regels leerlingen

Algemeen:

- Alle regels zoals gesteld in onze schoolgids en het reisprotocol met betrekking tot gedrag en normen en waarden zijn tijdens de Berlijn- week van toepassing. Het reisprotocol kun je op de website van school terugvinden.
- De leerling volgt de aanwijzingen van de begeleiding te allen tijde op: tijdens de heen-en terugreis, in het hostel en daarbuiten, onderweg van en naar excursies en bezoeken van instellingen. Elke reis met het OV blijf je in de buurt van je begeleider.
- De leerling is ten allen tijden op tijd aanwezig op de afgesproken plaats en tijd.
- Bij overtreding van de gestelde regels komt de leerling een of meerdere dagen terug na de meivakantie en worden ouders op de hoogte gesteld.

Gedrag tijdens de reis en verblijf:

- De leerling gaat nooit (zonder toestemming) op pad zonder een begeleidende docent.
- **Alcohol, drugs, roken en vaperen zijn volgens Nederlandse en Duitse wetgeving verboden voor minderjarigen. Ook energydrink is niet toegestaan.**
- De leerling gaat overal respectvol om met het gebruik van de accommodatie, middelen van vervoer en de omgeving waar de reis en excursie plaatsvindt.
- Tijdens de heen- en terugreis en verblijf ter plaatse gooit de leerling afval in de daarvoor bestemde bakken of afvalzakken.
- De leerling respecteert de geldende wetgeving/regels van het land en de plaatsen welke worden bezocht en het hostel waar we verblijven.
- Leerlingen die zich niet aan de regels houden zijn verantwoordelijk voor de consequenties van hun handelen (denk bijv. aan boetes).
- In geval van minderjarigheid van de leerlingen zijn de ouders aansprakelijk voor de consequenties van het gedrag van hun minderjarige kinderen.

- Als de minderjarige leerling schade veroorzaakt, worden ouders hiervan door de school op de hoogte gebracht én aansprakelijk gesteld.
- Tegen een leerling die opzettelijk schade veroorzaakt of zich bewust aan de regels en aanwijzingen van de begeleiding onttrekt, wordt door de schoolleiding een sanctie opgelegd. Dit kan ter plekke gebeuren, maar ook na de reis op school.
- Alle schade en onkosten veroorzaakt door leerlingen, als gevolg van het niet opvolgen van regels en afspraken op welke manier dan ook, zijn voor rekening van de leerling en de ouders.

Gedrag en regels in de trein:

- Wij zijn te gast in de trein en wij gedragen ons als zodanig.
- Iedereen volgt de aanwijzingen en veiligheidsinstructies van het treinpersoneel en docenten op.
- Het gangpad moet te allen tijde vrij blijven van spullen of leerlingen vanwege de veiligheid en de doorgang voor het treinpersoneel.
- Je kunt in de trein gebruik maken van toilet en catering.
- Je houdt het volume van gesprekken laag zodat andere reizigers geen last van ons hebben. Muziek luisteren of film kijken, alleen met oortjes!
- Je houdt de wagon opgeruimd, afval direct in de daarvoor bestemde zakken.

Gedrag en regels van het hostel:

- Wij zijn te gast in het hostel en wij gedragen ons als zodanig.
- Leerlingen volgen de veiligheidsinstructies ter plaatse op.
- Leerlingen nemen kennis van de regels die in het hostel gelden en gedragen zich hier ook naar.
- Leerlingen volgen de aanwijzingen op voor wat betreft het tijdstip van slapen en absolute rust. In het hostel moet het rustig zijn van 23.00 uur tot 6.00 uur. Leerlingen mogen tot uiterlijk 23:00 in de centrale hal of in de groepsruimte beneden zijn.
- Leerlingen volgen de kledingvoorschriften op bij bezoek aan een bijzondere plaats dat wil zeggen gepaste kleding bij bezoek aan overheidsgebouwen en herdenkingsplaatsen.
- Iedere leerling controleert bij aankomst de toegewezen kamer en meldt eventuele schade direct bij de begeleiding.
- Iedere leerling verblijft in het hostel op de toegewezen kamer. Samenkomen doe je in de centrale hal, buitenruimte of groepsruimte.
- Het meenemen van alcohol en drugs en roken is tijdens de gehele duur van de reis verboden. Verwijdering uit hostel zonder waarschuwing is de consequentie vanuit het hostel.
- Iedere leerling is verantwoordelijk voor zijn/haar eigen bezittingen. Vermissing van spullen wordt direct gemeld bij de begeleiding. In het hostel kan gebruik gemaakt worden van de kluisjes op de kamer. Neem hiervoor zelf een hangslotje mee.
- Iedere leerling let tijdens de excursies op zijn/haar groep en begeleider en verliest deze niet uit het oog.

Groepsindelingen

Loopgroepjes

Jullie werken gedurende de hele week in groepen van vier of vijf personen. Je reist samen met de docent die bij je groepje staat. Deze docent kan jullie overal bij helpen.

Groep 1 Voornaam achternaam klas	Groep 2	Groep 3
Groep 4	Groep 5	Groep 6
Groep 7	Groep 8	Groep 9
Groep 10	Groep 11	Groep 12
Groep 13	Groep 14	Groep 15
Groep 16	Groep 17	

Slaapgroepen

Tijdens het verblijf in Meiniger is er een vaste kamerindeling. Hier wordt niet van afgeweken i.v.m. de veiligheid. Zowel docenten als de beveiliging van het hostel hebben het recht om kamercontroles uit te voeren!

Kamer 1 (6x?) M	Kamer 2 (6x?) M	Kamer 3 (6x?) M
Voornaam achternaam		
Kamer 4 (4x?) M	Kamer 5 (4x?) M	Kamer 6 (4x?) M
Kamer 7 (6x?) J	Kamer 8 (6x?) J	Kamer 9 (6x?) J
Kamer 10 (5x?) J	Kamer 11 (5x?) J	Kamer 12 (5x?) J
Kamer 13 (6x) J	Kamer 14 (6x) J	Kamer 15 (6x) J

Docentenkamers:

Kamernummer	LRP + LUT	M
Kamernummer	SCH + VEL	M
Kamernummer	BTL + FRZ	V
Kamernummer	TLB + VRM	V
Kamernummer	STL	V

Kamer ronde	Ochtend	Avond
Maandag	x	SCH - TLB
Dinsdag	LRP - VRM	VEL - STL
Woensdag	LUT - FRZ	LRP - VRM
Donderdag	LUT - BTL	x

Het programma is met zorg samengesteld maar blijft onder voorbehoud.

Programma maandag 15 april 2024

TIJD	MAANDAG	BOEKJE BIJ JE!!
08:00	Verzamelen docenten op school.	
08:15	Verzamelen leerlingen op school.	
08:30	Vertrek bus Valkenswaard - Düsseldorf.	
09:30	Aankomst Düsseldorf.	
10:06	Vertrek ICE vanuit Düsseldorf richting Berlin Hbf.	
14:49	Aankomst Berlin Hbf, reizen naar hostel.	
15:15	Aankomst hostel. Inchecken en rustmomentje op de kamers en in het hostel.	
16:15	Verzamelen bij je begeleider.	
16:20	Wandeltocht highlights Berlijn rondom hostel.	
18:15	Vrije tijd in Mall of Berlin + avondeten	
20:00	Verzamelen op afgesproken plek	
20:05	Terugreizen terug naar hostel, vrije tijd in het hostel.	
22:30	Richting kamers.	
23:00	Stil op de gang en kamers.	

Start van de reis

Om 08:15 uur uiterlijk zijn jullie allemaal op school. Je zoekt vervolgens je begeleider. Aan je begeleider toon je je ID-kaart en je schoolpas. Ook laat je jouw bagage controleren.

Treinreis

De treinreis verloopt volgens een gereserveerd schema. De ICE-trein van Düsseldorf naar Berlijn is op stoel gereserveerd.

LET OP! Het is niet toegestaan de (ICE-)trein te verlaten op stations waar hij stopt!

- We letten goed op elkaars spullen.
- In de trein en op stations houden we ons aan de afgesproken regels.
- Blijf altijd bij je begeleider.
- We wachten niet op je, op tijd komen is erg belangrijk!

In Berlijn stappen we over op de M-Bahn (M10). Dit is de tram en brengt ons direct naar het hostel.

Aankomst hostel

Bij aankomst in het hostel verzamelen we met z'n allen op het buitenterrein. Hier ontvang je de kamersleutel. Daarna mag je met je slaapgroepje naar de kamer en kan je daar even bijkomen van de reis.

Wandeltocht Berlin

Je verzamelt om 16.15 uur beneden op de buitenplaats bij je begeleider. Samen met je begeleider ga je een route lopen door Berlijn. Van tevoren wordt het reisschema verder doorgenomen. Tijdens deze wandeltocht ontdek je al meerdere hoogtepunten en bezienswaardigheden van Berlijn en kun je alvast sfeer proeven!

Avondeten

Rond 18.15 uur komen we aan in de Mall of Berlin. Hier krijg je vrije tijd om de winkelen en om avond te eten. Bovenin deze Mall zit een foodplein waar voor ieder wat wils is. Denk eraan om je begeleider een tikkie voor het eetgeld te sturen.

Joodse gedenkplek

Deze stenen zijn ter nagedachtenis aan alle vermoorde Joden. Loop eens tussen de stenen door en voel de verlatenheid.

East-Side Gallery

De East-Side Gallery is een gedeelte van de Berlijnse Muur die door kunstenaars werd beschilderd. De schilderijen gaan over politieke zaken die zich afspeelden na de val van de Berlijnse Muur. De East-Side Gallery ligt in het stadsdeel Friedrichshain-Kreuzberg en grenst aan de rivier de Spree.

Brandenburger Tor

De Brandenburger Tor is de enige bewaard gebleven stadspoort van Berlijn. Als je vroeger door de poort wilde dan moest je tol betalen. Het beeld dat bovenop de poort staat werd door Napoleon als oorlogsbuit meegenomen naar Parijs en is na 8 jaar weer teruggebracht door een Duitse maarschalk. Dit beeld is sindsdien uitgeroepen als het symbool van de overwinning.

Programma dinsdag 16 april 2024

TIJD	DINSDAG	BOEKJE BIJ JE!!
06:30	Opstaan	
07:00	Ontbijt in gepaste kleding	
08:15	Verzamelen bij je begeleider + vertrek dierentuin	
11:30	Verzamelen Chinese uitgang	
11:35	Wandelen naar Gedächtniskirche, vrije tijd + lunch Ku'damm.	
14.00	Verzamelen Chinese uitgang	
14.05	Reizen naar Stasi	
15.30	Aankomst Stasi	
17:25	Reizen richting theater	
18.30	Eten in omgeving (weinig tijd)	
19.00	Verzamelen voor theater Palast Berlin	
19.30	Voorstelling	
21.00	Verzamelen bij begeleider en terugreizen naar hostel.	
21.30	Met begeleider het reisschema van woensdag doornemen.	
22:30	Richting kamers.	
23:00	Stil op de gang en kamers.	

gids Stasi	loopgroepen	begeleiders
1		
2		
3		

Zoo Berlin

De dierentuin van Berlijn ligt midden in het centrum van de stad. Zoo Berlin is een van de oudste dierentuinen ter wereld en biedt een veelzijdig assortiment aan dieren en planten.

Stasi – Gedenkstätte Hohenschönhausen

Dit is een voormalig Stasi gevangenis waar duizenden mensen gevangen hebben gezeten. Hier zaten Oost-Duitsers die tegen de DDR waren of omdat men dacht dát ze dat waren. Tegenwoordig is dit een gedenkplaats voor de slachtoffers die tijdens de DDR dictatuur in Duitsland gevallen zijn en worden er rondleidingen gegeven mede door ex-gevangenen.

Avondeten

Vandaag gaan we eten in de buurt van het theater. Overdag zul je ook moeten zorgen dat je goed voor jezelf zorgt, omdat we in de avond mogelijk maar een half uur te tijd hebben voor avondeten.

Theater Friedrichstadt-Palast Berlin

In dit theater gaan wij naar de voorstelling “Falling in Love” kijken. De voorstelling duurt ongeveer een uur.

Programma woensdag 17 april 2024

TIJD	WOENSDAG	BOEKJE BIJ JE!!
06:30	Opstaan	
07:00	Ontbijt in gepaste kleding	
08.30	Verzamelen bij begeleider	
08:40	Vertrek naar het startpunt keuzeprogramma ochtend A of B Lunch onderweg inkopen	
	A ₁ 9.30u graffiti daarna Bernauerstraße A ₂ Bernauerstraße daarna graffiti 11.00u	(43ln)
	B ₁ 9.30u Unterwelten daarna Fernsehturn B ₂ Fernsehturn daarna 11.00u Unterwelten	(40ln)
volgt	Vertrek naar keuzeprogramma middag C of D	
	14.00-15.15u klimmen 13.00-14.30u fietsen	(43ln) (40ln)
14.30	Reizen naar Alexanderplatz vrije tijd	
15.40	Verzamelen klok Alexanderplatz en vertrek naar de Spree	
16.00	Inchecken rondvaartboot (16.15u)	
17.30	Reizen naar omgeving avondeten rondom Alexanderplatz	
19:30	Terugreizen hostel Denk aan inkopen doen voor de terugreis supermarkt Kamer opruimen en inpakken	
20.30	Terugreizen hostel Denk aan inkopen doen voor de terugreis supermarkt Kamer opruimen en inpakken	
21.00	Pubquiz in zelfgekozen groepjes	
22.00	Einde pubquiz, evt nog wat opruimen en inpakken	
22.30	Richting kamers.	
23:00	Stil op de gang en kamers.	

Groepsindeling keuzeprogramma: (volgt los op papier)

Keuze	A ₁	A ₂	B ₁	B ₂	C	D
namen						
docenten		vel				
reistijd						
reis met						

Berliner Unterwelten

Onder de grond bevinden zich in Berlijn complexe en indrukwekkende vluchtroutes en schuilkelders. Dit zijn de overblijfselen van de geheime ondergrondse wereld die tijdens WO2 van cruciaal belang waren.

Fernsehturm

De Fernsehturm is een televisietoren in Berlijn. De toren is 368 meter hoog en daarmee het hoogste gebouw van de stad. De toren staat op de Alexanderplatz en is hét symbool voor het voormalige Oost-Berlijn.

Graffiti

Bij deze keuze ga je als groep een workshop graffiti krijgen in het Mauerpark. De naam zegt het al, in een park ligt nog Berlijnse muur waar kunstenaars graag aan het werk zijn. We krijgen uitleg en mogen daarna zelf aan de slag.

Klimmen in MountMitte

Een spectaculaire afsluiting van onze reis wordt het klim- en klauter- parcours van MountMitte. Hier krijg je eerst een veiligheidsinstructie waarna je ruim 2 uur mag klimmen en in de tussentijd kunt genieten van de langzaam ondergaande zon.

Rondvaart

De rivier de Spree doorkruist de stad Berlijn. In het midden van deze rivier vind je het zogenaamde Museumsinsel. We stappen op bij Nikolaiviertel. Geniet van de boottocht en bekijk Berlijn vanaf het water.

Wereldklok op Alexanderplatz

Hier zullen we verzamelen om samen verder te reizen. Deze klok laat de tijden van over de hele wereld zien. Ook treden mensen hier rondom de klok wel eens op. Bijvoorbeeld straatartiesten of mensen die een flash mop starten.

Programma donderdag 18 april 2024

TIJD	DONDERDAG	BOEKJE BIJ JE!!
07.00	Opstaan	
07:30	Ontbijten in gepaste kleding	
08.15	Kamercontrole en uitchecken	
08.30	Verzamelen bij begeleider	
08:45	Reizen met tram (M10) naar Berlin Hbf	
09:45	Vertrek ICE Berlin Hbf	
15:56	Aankomst Venlo en bus naar Valkenswaard	
17:00	Aankomst school, einde Berlijnreis, meivakantie	

Terugreis

Om 10:46 uur vertrekt de trein naar huis vanaf station Berlin Hauptbahnhof. Na een intensieve week kun je dan in de trein naar huis even slapen. Houd je aan de tijden, zodat we soepel kunnen vertrekken en alles volgens schema verloopt. We willen graag allemaal op tijd thuiskomen.

In Venlo staat de bus op ons te wachten, die ons weer terug naar school brengt.

Berlijn in zevenmijlslaarzen

We gaan in zevenmijlslaarzen door de geschiedenis van Berlijn, een van de interessantste steden van Europa. We vertellen je wat er zoal gebeurd is en waar je er nu nog sporen van terug kunt zien, wat de belangrijkste bezienswaardigheden zijn en waar je het beste kunt shoppen!

Berlijn – bijzondere hoofdstad

19e eeuw: Nakomertje

Pas in 1871 werd de stad hoofdstad van het toen kersverse keizerrijk Duitsland. Op dat moment waren Londen en Parijs al eeuwenlang hoofdstad. Berlijn was daarmee een piepjonge en naar verhouding kleine hoofdstad. Ook nu nog, met "slechts" 3,4 miljoen inwoners is het, in vergelijking tot Parijs en Londen met hun uitgebreide voorsteden, een kleine hoofdstad voor een land met ongeveer 82 miljoen inwoners, 25 miljoen meer dan Frankrijk of Engeland.

Verder valt op dat Berlijn nogal decentraal ligt voor een hoofdstad. Vanaf Berlijn is het maar 60 kilometer rijden en je bent al in Polen. Die ligging is historisch te verklaren. Voor de Eerste Wereldoorlog behoorden delen van het huidige Polen toe aan Duitsland. Berlijn lag toen dus een stuk centraler dan nu. Als straf voor Duitslands rol in deze oorlog moest Duitsland deze delen afstaan. Na de Tweede Wereldoorlog en na de Duitse eenwording in 1990 heeft Duitsland officieel bevestigd voor altijd afstand te doen van deze gebieden.

Snelle groei

Vanaf pakweg 1871 groeide de stad en het aantal inwoners als kool. Berlijn werd behalve de regeringszetel ook een belangrijke industriestad. Grote bedrijven als AEG, Siemens (electrotechniek), Osram (verlichting) en Schering (medische industrie) zetten Berlijn op de kaart als industriestad. Berlijn werd dé industriestad van Duitsland.

Maar het leidde ook tot een grote bevolkingsgroep van arme arbeiders, die opeengepakt in te kleine huurhuizen (Mietskasernen) onder slechte omstandigheden moest leven. In de Eerste Wereldoorlog (1914-1918) moest ook Berlijn de prijs voor de oorlog betalen met armoede en honger en hard werken in de fabrieken om het leger van materiaal te voorzien.

Berliner Tempo – Verkeer & vervoer

Vanaf de jaren '20 is het gejaagde, haastige, rusteloze tempo en verkeer van Berlijn, de stad "die nooit slaapt", symbool voor moderniteit en motorisering, voor vooruitgang. Het wordt door tijdgenoten bijna als een merkproduct, namelijk als Berliner Tempo aangeduid. Tempo en Betrieb – het waren woorden met een magische aantrekkingskracht. Het was de tijd waarin met briefkaartjes van drukke verkeerspunten liet maken met daarop de tekst "Berliner Verkehr". Het Berlijnse openbaar vervoer gold als een van de modernste en efficiëntste verkeerssystemen. Het ontwikkelde zich tot een samenspel van de ondergrondse (U-Bahn), snelle treinen (S-Bahn), stadsbussen en tramlijnen. De uitvinder van onder andere de tram, de firma Siemens & Halske, was een van de grootste Berlijnse bedrijven. Het bouwde zelfs een complete wijk met fabrieken en woningen: Siemensstadt.

In 1924 werd het eerste stoplicht geïnstalleerd, op de Potsdamer Platz. Het staat er nu weer als replica, maar is niet meer in gebruik!

Pas in 2007 kreeg Berlijn een gloednieuw centraal station, het Berlin Hauptbahnhof. Dit vormde een antwoord op de vraag hoe men de oost-west Stadtbahn met het noord-zuid verkeer kon laten kruisen. Voor de oorlog wilde men dit al bereiken. Het resultaat werd een peperduur en spectaculair gebouw, in een kromming aangelegd, met bovengrondse sporen en ondergrondse tunnelbuizen voor het noord-zuid verkeer.

Die Goldenen Zwanziger – Berlijn is de Europese "place to be"

In de jaren '20 van de 20e eeuw was Berlijn in heel veel opzichten de plaats waar het allemaal gebeurde. Met uitzondering van enkele jaren van voorspoed was het een tijd van grote politieke spanningen en economische crisis, maar het leek aan de andere kant wel alsof allerlei verborgen krachten los kwamen. Economisch ging het een kleine groep mensen erg goed, voor hen waren het de Goldenen Zwanziger. In de crisis van de jaren '30 ging het economisch heel slecht met Duitsland. Hitler sprong hier met zijn politieke partij handig op in. In 1936 organiseerde Duitsland de Olympische spelen. Het nazi-regime maakte er handig gebruik van om een positief beeld van Duitsland mee in de wereld te krijgen. Het – inmiddels gemoderniseerde – Olympia-stadion is nog steeds een indrukwekkende getuige uit die tijd.

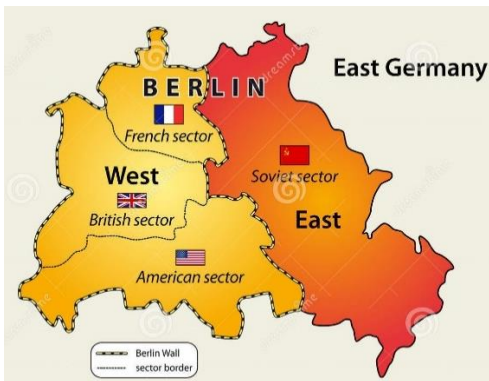
Berlijn in de jaren '30 en '40

Het sociaal-democratische stadsbestuur wist de positie voor burgers op een aantal gebieden te verbeteren, waardoor Hitlers nationaal-socialisten in het begin moeite hadden om Berlijn voor zich te winnen. Uiteindelijk wisten de nazi's de stad en heel Duitsland met hun gebruikelijke middelen intimidatie, moord en massale propaganda op de knieën te dwingen. De economische crisis en de grote groepen verarmde arbeiders – alleen al in Berlijn waren er 600.000 werklozen – speelden hen daarbij in de kaart.

Na de Tweede Wereldoorlog: Stad in puin

In de Tweede Wereldoorlog werd Berlijn doelwit van geallieerde luchtaanvallen. Aan het einde van de oorlog werd de stad vrijwel dagelijks gebombardeerd, overdag door de Amerikanen, 's nachts door de Britten. Berlijn had echter veel brandmuren, waardoor de stad weliswaar voor een belangrijk deel in puin lag, maar niet volledig uitbrandde, zoals veel Duitse steden met een oude middeleeuwse kern met houten huizen. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog waren het de Russen die Berlijn veroverden. Hitler had de opdracht gegeven om de stad tot de laatste man te verdedigen, waardoor de Russen van huis tot huis de stad moesten veroveren. Nog steeds kun je op diverse plekken de kogelgaten in de muren van oude huizen zien.

1960-1989 Koude oorlog – Geïsoleerde stad

Na de Tweede Wereldoorlog werd Berlijn een brandpunt in de zogenaamde "Koude Oorlog". De westerse geallieerden, Engeland, Frankrijk en Amerika kwamen steeds meer tegenover de Russen te staan. Men had in de oorlog afgesproken Berlijn gezamenlijk te regeren en daarom onder te verdelen in bezettingszones. De westerse geallieerden wilden voor hun zones democratie en een vrije markt invoeren, de Russen wilden hun oostelijke bezettingszone het communisme invoeren. Dit leidde tot grote

onderlinge meningsverschillen over de toekomst van de stad en hindernissen voor de bewoners.

De blokkade van Berlijn

Een jaar lang blokkeerden de Russen 1948-1949 alle toegangswegen over land en water naar West-Berlijn. De stad kwam daarmee geïsoleerd te liggen in Oost-Duitsland. De toekomst van West-Berlijn stond op het spel. Aanvoer van goederen en personenvervoer was alleen nog via de lucht mogelijk, via de vliegvelden in West-Berlijn. De westerse geallieerden besloten tot een historische operatie: een luchtbrug vanuit West-Duitsland zou de stad uit de lucht gaan bevoorraden. Alle beschikbare transporttoestellen in Europa werden in allerijl bij elkaar gebracht naar vliegvelden in West-Duitsland. De Russen durfden het niet aan om de transporttoestellen, de Rosinenbomber (bommenwerpers die nu rozijnen in plaats van bommen vervoerden) uit de lucht te halen, op het gevaar van het ontstaan van een nieuwe wereldoorlog. Op de Platz der Luftbrücke - vlakbij vliegveld Tempelhof – herinnert een monument aan de luchtbrug.

De Duitse deling – twee hoofdsteden – de muur

Vanaf 1945 was het steeds mogelijk geweest om tussen beide stadshelften te reizen. Veel mensen uit Oost-Berlijn werkten bijvoorbeeld in West-Berlijn. Maar al jaren verlieten veel jonge en beter opgeleide Oost-Duitsers de DDR voor een betere toekomst in West-Duitsland. In 1949 ontstonden uit de grote verschillen tussen Oost- en West-Duitsland twee staten: de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) in het westen, de Duitse Democratische Republiek (DDR) in het oosten.

De hoofdstad van de BRD werd Bonn, de DDR noemde het oostelijke deel van Berlijn voortaan Berlin – Hauptstadt der DDR. In de beginjaren kregen de kinderen op school voortaan een landkaart van de DDR met daarin een witte vlek, maar iedereen wist dat dat West-Berlijn was. Van de ene op de andere dag blokkeerden DDR-grenstroepen en agenten in augustus 1961 de grenzen van West-Berlijn. De eerste dag werd alles met prikkeldraad afgezet, maar men begon meteen met de bouw van een muur. Alleen via de vaste routes mochten de West-Berlijners naar West-Duitsland toe.

Oost-Berlijners konden nu niet meer in West-Berlijn werken of via West-Berlijn naar het westen vluchten. De Berlijnse Muur scheidde van 13 augustus 1961 tot 9 november 1989 West-Berlijn en Oost-Berlijn van elkaar. De Berlijnse Muur was 43,5 km lang en een onderdeel van de Duits-Duitse grens.

In het begin bleef de grens hermetisch dicht, maar na een aantal jaren kwamen er enkele versoepelingen en konden bijvoorbeeld Oost-Duitse renteniers vrij naar het Westen reizen. Ook konden West-Berlijners en westerse toeristen met speciale visa Oost-Berlijn bezoeken. Er was geen denken aan dat de muur zou kunnen verdwijnen, sterker nog: de muur werd steeds meer tot een technisch perfect bewakingsstelsel omgebouwd, zodat niemand meer kon ontsnappen. Naar schattingen zijn ongeveer 200 mensen bij ontsnappingspogingen over de Berlijnse muur omgekomen.

De muur – en wat er nog van over is

Na de val van de muur, in 1989, stond de muur letterlijk in de weg in het nieuwe, verenigde Berlijn. Hij werd daarom – inclusief de wachttorens en grensbewakingsapparatuur - in hoog tempo afgebroken en grotendeels als souvenir verkocht of geschonken.

Pas in 1999 vond het stadsbestuur van Berlijn het nodig om een eigen muurmuseum te maken: de Mauer Gedenkstätte. Het werd als informatiecentrum

tegenover een monument van de muur gebouwd aan de Bernauer Straße. Vanaf de uitzichttoren kijk je uit op een stuk muur dat als kunstwerk gereconstrueerd is. De plek is historisch. Hier vonden dramatische vluchtpogingen plaats en nog in 1987 liet de DDR een kerk opblazen in de grenszone, om zo een beter schietveld te hebben.

East Side Gallery is een honderden meters lang stuk Berlijnse muur, dat kort na de val door internationale kunstenaars beschilderd werd. Het staat inmiddels onder monumentenzorg. Zowel West-Duitsland – wat formeel geen betrekkingen met Berlijn mocht onderhouden – als Oost-Duitsland deden er alles aan om "hun" Berlijn tot het uithangbord van hun politieke succes te maken. West-Berlijn kreeg enorme subsidiebedragen. Dat was ook wel nodig want de

geïsoleerde ligging maakte het voor bedrijven bijna onmogelijk om normaal te produceren en geld te verdienen. Elke West-Berlijner kreeg een maandelijkse Berlijn-toeslag en jonge mensen die in West-Berlijn woonden hoefden niet in militaire dienst. De wereld moest zien dat de DDR een succesvol land was. In een aantal gevallen moesten historische gebouwen, zoals het centraal gelegen Stadsslot van Berlijn daarvoor wijken en werden gesloopt.

Ondanks alle pogingen en nieuwe gebouwen in de jaren '60, zoals de indrukwekkende televisietoren, de Fernsehturm, en het gebied rond het Alexanderplatz, zag Oost-Berlijn er in de ogen van de Westerse toerist maar grauw en armoedig uit, zeker zonder de gebruikelijke reclames in het straatbeeld.

De Stasi – de Oostduitse geheime dienst

In elke dictatuur heerst een angst-cultuur, mede veroorzaakt door de alomtegenwoordige geheime dienst. Dat was in de DDR niet anders. Iedereen wist dat het wemelde van "Stasi"-medewerkers, zoals de medewerkers van het Ministerium für Staatssicherheit genoemd werden. Na de val van de muur probeerde de Stasi zijn sporen zoveel mogelijk te wissen en ook westerse geheime diensten waren er snel bij om gevoelige informatie van en over de Stasi in handen te krijgen. Het was voor veel mensen toch nog een schok toen na de val van de muur duidelijk werd dat de Stasi vele duizenden medewerkers had en dat zo veel mensen – vaak gedwongen – meegewerkt hadden in het bespieden en verraden van collega's of zelfs naaste familieleden.

1989: Na de val van de muur – alles staat op zijn kop

Direct nadat de muur gevallen was vond er op hoog niveau koortsachtig overleg plaats. De DDR bestond immers nog, DDR-troepen en Russische troepen waren immers nog massaal aanwezig en ook de de veiligheidsdienst van de DDR, de gevreesde Stasi, (Staatssicherheidsdienst), was nog volop actief. Men kon nog niet inschatten wat er zou gebeuren, of Rusland of het leger bijvoorbeeld alsnog zou ingrijpen. Gelukkig gebeurde dit niet.

Toen de grote politieke beslissingen achter de rug waren en duidelijk was, dat de DDR zich op termijn bij West-Duitsland zou aansluiten, moest er veel tijd besteed worden aan praktische zaken: Nieuwe doorgangen door de muur te maken, wegen, spoorlijnen, tramrails, telefoonleidingen, stroomkabels, gasleidingen enzovoort weer met elkaar te verbinden.

Het leidde tot compleet nieuwe situaties: Mensen die bijvoorbeeld in het centrum van de stad in een rustige doodlopende straat vlak bij de muur woonden – eigenlijk aan de rand van de stad dus – woonden van de ene op de andere dag midden in diezelfde stad aan een enorm drukke verkeersweg die nu weer doorliep tussen oost en west. Bij sommige mensen in West-Berlijn stonden opeens advocaten of families uit het westen op de stoep, met het verzoek om het huis te verlaten omdat dat huis destijds onrechtmatig afgepakt was door de DDR. Westerse winkelketens veroverden Oost-Berlijn, de prijzen stegen en veel Oost-Berlijners verloren hun werk omdat hun verouderde fabrieken en bedrijven niet concurrerend waren. Sommige Oost-Duitsers verlangden wel eens terug naar de "goede oude tijd" (Ostalgie), wel wetende dat toen zeker niet alles goed was, maar toch.

Menig Berlijner riep in deze jaren dat de muur best wel weer terug mocht komen. Want al deze veranderingen betekenden voor velen een verslechterde positie. In het Westen werden de subsidies langzaam minder, in het Oosten waren allerlei mensen hun vooraanstaande positie in de (communistische) maatschappij opeens kwijt en moesten nu werk gaan zoeken.

Berg schulden

Veel rijkere mensen verlieten de stad en gingen net buiten de stad in de randgemeenten wonen. Daar kon je immers goedkoop grond krijgen en een eigen huis laten bouwen, wat in Duitsland ook gebruikelijker is dan hier. De randgemeenten groeien sindsdien als kool en zitten er dankzij hun belastinginkomsten warmpjes bij. Ondertussen ging het met de begroting van de stad Berlijn bergafwaarts. De stad had plotseling twee "hoofdsteden" op de begroting staan, vier opera's, drie vliegvelden en een dubbel ambtenarenapparaat. Berlijn hikt sindsdien aan tegen een berg van 40 miljard Euro schulden, en het is pas de laatste jaren, na een reeks pijnlijke bezuinigingen, zo ver dat er jaarlijks geen nieuwe schulden meer gemaakt hoeven te worden.

Rijksdag

Nadat Berlijn weer hoofdstad werd trokken allerlei ministeries, internationale ambassades en hoofdkantoren van bedrijven naar Berlijn of openden er in elk geval een eigen filiaal. Het Duitse parlement verhuisde in 1999 naar de compleet verbouwde Rijksdag, het voormalige parlamentsgebouw, dat sinds de brand in 1933

hersteld was, maar niet langer die functie had. Het gebouw werd drastisch gerestaureerd en van een glazen koepel voorzien. Deze koepel is een van dé toeristische trekpleisters van Berlijn geworden.

Bezienswaardigheden

Berlijnse Muur

Bij Berlijn denk je al bijna automatisch aan de Berlijnse Muur, een 3,6 meter hoge en ruim 45 kilometer lange betonnen afscheiding tussen West- en Oost-Berlijn. Na de Val van de Muur in 1989 is het bouwwerk vrijwel geheel gesloopt. Op sommige plekken in de stad vind je nog een klein stuk muur. De bekendste plekken zijn de East-Side Gallery en de muur in de Bernauerstraße.

Brandenburger Tor & Unter den Linden

Aan de Pariser Platz staat de veel gefotografeerde toegangspoort van Berlijn, de Brandenburger Tor. De zeer statige toegangspoort die er nu staat is een tweede versie, die gebouwd is in 1788. De poort staat aan het einde van de praalweg Unter den Linden. Deze laan biedt een schat aan mooie gebouwen zoals de Alte Bibliothek, het prestigieuze Adlon Hotel en de Berliner Staatsoper.

Checkpoint Charlie

Tijdens de tweedeling van Berlijn waren er een paar doorgangen, waar je tussen Oost- en West-Berlijn kon reizen. De derde doorgang, Checkpoint Charlie (C is de derde letter van het alfabet), is een belangrijke bezienswaardigheid in Berlijn. Wat je nu ziet is een replica van het oorspronkelijke wachtershuisje tussen de Amerikaanse en de Russische zone.

Potsdamer Platz

Dit drukke plein is altijd een belangrijk verkeersknooppunt in Berlijn geweest.

Tijdens W.O. II is de Potsdamer Platz vrijwel geheel verwoest, daarna bouwde men de Muur dwars over het plein heen. Na de hereniging is Potsdamer Platz geheel opnieuw opgebouwd tot het modern vormgegeven plein dat het nu is. Op Potsdamer Platz vind je een paar segmenten van de Berlijnse Muur, één van de vijf overgebleven wachttorens en moderne hoogbouw waaronder het Sony Center.

Slot Charlottenburg

Het grootste paleis van Berlijn. Dit ligt buiten het centrum. Het oorspronkelijke slot stamt uit de zeventiende eeuw, maar is in de Tweede Wereldoorlog zwaar beschadigd geraakt.

Gendarmenmarkt

Dit plein in het hartje van Berlijn behoort volgens ons tot de mooiste pleinen van Europa. Het rechthoekig gevormde plein wordt gekenmerkt door een drietal gebouwen: centraal het Konzerthaus Berlin met aan weerszijde van het concertgebouw twee op elkaar lijkende kerken: de Französische Dom en de Deutsche Dom. Fraai is het uitzicht vanaf de trappen van beide kerken.

Berliner Dom

Van alle bouwwerken die in Berlijn staan is de Berliner Dom misschien niet de mooiste, maar wel een indrukwekkende kerk. Wie de binnenkant van de Dom bezoekt, kan via wat steile trappen het dak bereiken dat een mooi uitzicht biedt over dit deel van Berlijn.

Der Fernsehturm

De toren is 368 meter hoog en daarmee het hoogste gebouw van de stad. De toren staat bij de Alexanderplatz en in voormalig Oost-Berlijn. De toren is gebouwd tussen 1965 en 1969. De Fernsehturm is vanuit de meeste punten in Berlijn te zien. Op 203 meter hoogte bevindt zich het uitzichtplatform. Bij goed weer kan men tot 40 km ver kijken. De lift waarmee de bezoekers naar boven kunnen gaat in 40 seconden van beneden naar boven.

Holocaust-monument

Het Holocaust-Mahnmal (echte naam: Denkmal für die ermordeten Juden Europas) in Berlijn is een monument ter herdenking van de Jodenvervolging tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het bestaat uit 2711 betonblokken variërend in hoogte van 20 cm tot 4,5 meter met een tussenruimte van 95 cm. Onder het veld met de blokken is een expositieruimte ingericht.

Het veld met de golvende blokken roept volgens hem een gevoel van desoriëntatie en isolement op en is symbolisch voor de ervaringen van de Joodse bevolking tijdens het nazibewind. Motto van het monument is een tekst van de Italiaanse schrijver Primo Levi, zelf overlevende van het vernietigingskamp Auschwitz: 'Het is gebeurd, en daarom kan het weer gebeuren. Dat is de kern van wat wij te zeggen hebben.'

De betonblokken zijn bespoten (gecoat) met een speciale chemische laag waardoor graffiti makkelijk te verwijderen is. Het monument werd op 10 mei 2005 ingewijd.

Alexanderplatz

Het Alexanderplatz, in de volksmond ook wel Alex genoemd, is een plein en verkeersknooppunt in het oostelijk deel van Berlijn. Dagelijks komen er meer dan 300.000 mensen. Het plein ligt in het stadsdeel Mitte en is vernoemd naar Tsaar Alexander I. De fontein op het plein is lokaal een bekende ontmoetingsplaats. Vlakbij het plein bevindt zich een grote toeristische trekpleister, namelijk de Fernsehturm (televisietoren). In de DDR-tijd was het plein het kunstmatig gecreëerde centrum van Oost-Berlijn, met aan het plein belangrijke overheidsgebouwen en prestigeprojecten, waaronder het Interhotel Stadt Berlin. Na de Wende werden er plannen ontwikkeld voor een complete verbouwing van het plein, waarbij de meeste bestaande gebouwen zouden worden gesloopt en vervangen door nieuwbouw.

Tegenvallende economische groei zorgde er echter voor dat de plannen vooralsnog niet uitgevoerd zijn. Slechts het warenhuis Kaufhof werd drastisch verbouwd, waarbij de gevel een stuk naar voren richting plein werd verplaatst en ten zuidoosten van het plein verrees het nieuwe winkelcentrum Alexa.

Hackesche Höfe

Hackesche Höfe is een reeks van binnenpleinen die met elkaar verbonden zijn en zo een heel complex vormen. Vroeger waren er vele dergelijke pleinen in Berlijn.

Tegenwoordig is het een populaire toeristische attractie die ook door de lokale inwoners niet geschuwd wordt.

Hackesche Höfe is gelegen niet ver van Alexanderplatz.

Het bestaat uit een reeks van acht binnenpleinen die met elkaar verbonden zijn en vormen nu een groot complex met winkels, café's, appartementen en kantoren. De pleinen werden gecreëerd aan het begin van de jaren 1900 - waarschijnlijk tussen 1905 en 1907 - toen dergelijke binnenpleinen de norm waren in Berlijn.

Musea

Een stad vol historie en cultuur betekent dat er ook veel musea te vinden zijn. Wie alle interessante musea wil bezoeken die kan daar gerust meer dan een week voor uit trekken. Daarom een kleine selectie. Een inzicht in het leven in het voormalige Oost-Berlijn krijg je in het DDR-Museum. Het Currywurst museum is gewijd aan de gelijknamige lokale lekkernij. Op het Museuminsel staan het Altes Museum, het Neues Museum, het Pergamonmuseum, het Bode-Museum en de Alte Nationalgalerie.

Museum Haus am Checkpoint Charlie

Het Museum Haus am Checkpoint Charlie (ook Mauermuseum genoemd) is een museum in Berlijn. In het museum komen veel aspecten rond de Berlijnse Muur en de Koude Oorlog aan de orde.

Het museum werd opgericht in 1962, kort nadat de Berlijnse Muur als onderdeel van het IJzeren Gordijn de stad in 1961 in tweeën had gedeeld.

Topographie des Terrors

Een bijzondere tentoonstelling, in de open lucht, is die van de Topographie des Terrors. Op het terrein van het voormalige hoofdkwartier van de geheime dienst Gestapo vind je er nu een overzicht in foto's en documenten.

Shoppen in Berlijn

Berlijn heeft ontzettend veel plekken waar je gezellig kunt winkelen. Een korte opsomming van de leukste plekjes.

Alexanderplatz:

Op Alexanderplatz vind je alle grote internationale merken. Van de Primark en de H&M tot Karstadt en NewYorker. Ook is er een groot overdekt winkelcentrum.

Daarnaast zijn hier ook enkele leuke eetzaakjes gevestigd. Je herkent Alexanderplatz aan de wereldklok en de televisietoren.

Vanuit het Alexanderplatz loop je makkelijk naar de Hackesche Höfe. Een plekje met veel leuke boetiekjes en souvenirwinkeltjes.

Unter der Linden en Friederichstraße:

Midden in het centrum van Berlijn vind je enkele drukke winkelstraten waar ook veel duurdere merken zitten, afgewisseld met autoshowrooms en souvenirwinkeltjes.

Grote winkelcentra als het Franse La Fayette en Le Quartier 206 zijn beeldbepalend in de Friederichstraße.

Door werkzaamheden aan een nieuwe U-bahn is het alleen niet overal even rustig winkelen.

Kufürstendamm:

De Ku'damm is de bekendste winkelstraat van West-Berlijn. Hier zijn ook veel internationale winkelketens en sportmerken gevestigd. Als je een Berlijns warenhuis moet noemen, zal je maar één naam noemen: het KaDeWe, oftewel het Kaufhaus des Westens. Al in 1907 was dit een van de meest luxe warenhuizen van de stad. Ook nu nog is het een begrip en behalve warenhuis ook een echte trekpleister voor toeristen. Het KaDeWe is zeker een bezoekje waard. De Feinschmecker Etage is bij veel bezoekers populair. Hier staan duizenden delicatessen uit alle hoeken van de wereld zoals exotische vruchten, tropische vissoorten en biefstuk uit Japan.

Een ander bijzondere plek is het Bikini-Haus. Dit is een overdekt winkelcentrum met bijzondere winkeltjes en boetiekjes. Dit winkelcentrum is te vinden tussen de Gedächtniskirche en de dierentuin.

Aan de andere kant van de weg vind je het Europa-center waar je ook ontzettend veel winkels vindt onder 1 dak.

Souvenirs:

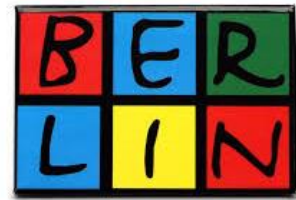
In Berlijn zijn veel souvenirwinkeltjes. Er zijn twee ketens waar je veel originele Berlijnse souvenirs kunt kopen.

De Ampelmann is het bekende stoplichtpoppetje. Rond dit poppetje hebben ze ontzettende leuke merchandise gemaakt. Je vindt deze winkel op verschillende plekken in de stad.

De Berlin store vind je ook op verschillende plekken in de stad. Hier kan je terecht voor allerlei leuke Berlijnse souvenirs.

Veel andere souvenirwinkels verkopen stukjes van de Berlijnse muur. Let op in veel gevallen gaat het niet om echte stukjes muur maar om namaak. Dit is moeilijk te zien. Wil je zeker een echt stukje ga dan naar de Berlin store.

Berlijn is ook van de bijzondere winkeltjes. Zo zit aan de Gendarmenmarkt de grootste chocolaterie van Europa. Zijn er speciale winkels van merken zoals Ritter Sport, Lego, Nivea.

Berlijnse Beren

De Berliner Bär is het symbool van de stad Berlijn en vind je ook terug in de vlag van de stad. Je ziet ze in allerlei kleuren en vormen en zijn onderdeel van een grote tentoonstelling in 2002; de 'united buddy bears'. In heel Berlijn zijn deze beren achtergebleven en ze staan door de hele stad heen. Ze zijn ruim 2 meter groot. Het is ook een typisch souvenir van de stad Berlijn.

Nur wer das Abenteuer wagt, wird neue Welte entdecken!

Enkel degene die het avontuur waagt, zal nieuwe werelden ontdekken!

Ruimte voor een dagverslag/aantekeningen/notities

Maandag 15 april 2024

Dinsdag 16 april 2024

Woensdag 17 april 2024

Donderdag 18 april 2024

Programma van de reis naar Berlijn 2024 in 1 overzicht:

Maandag:
<ul style="list-style-type: none">• Verzamelen op school
<ul style="list-style-type: none">• Busreis, treinreis, metro
<ul style="list-style-type: none">• Inchecken hostel
<ul style="list-style-type: none">• Via een wandeling naar avondeten
Dinsdag:
<ul style="list-style-type: none">• Bezoek dierentuin
<ul style="list-style-type: none">• Vrije tijd en lunch rond de Ku'damm
<ul style="list-style-type: none">• Bezoek Stasi
<ul style="list-style-type: none">• Theater
Woensdag:
<ul style="list-style-type: none">• Keuzeprogramma A of B
<ul style="list-style-type: none">• Keuzeprogramma C of D
<ul style="list-style-type: none">• Vrije tijd Alexanderplatz
<ul style="list-style-type: none">• Pubquiz
Donderdag:
<ul style="list-style-type: none">• Uitchecken
<ul style="list-style-type: none">• Terugreizen naar huis